

9. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг. [Закон України] / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

10. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян / Електронний ресурс/ Режим доступу : / <http://w1.c1.rada.gov.ua>

11. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян" / Електронний ресурс/ Режим доступу : / <http://w1.c1.rada.gov.ua>

12. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України (щодо уточнення відповідальності за вчинення злочинів проти волі, честі та гідності особи)» / Електронний ресурс / Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59889

УДК 341.231.14

НАЦІОНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ НА ПРЕНАТАЛЬНІЙ СТАДІЇ РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Островська Б.В.

(кандидат юридичних наук, доцент кафедри права Київського національного
лінгвістичного університету)

Анотація. Досліджується проблема співвідношення національного законодавства України з правами людини, зокрема з правом дитини на життя. Піднімається питання необхідності захисту права дитини на життя на пренатальній стадії її розвитку. Наголошується на пріоритеті права на життя над репродуктивними правами людини. Визначається необхідність приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів прав людини.

Ключові слова: право на життя, права людини, дитина, права дитини, штучне переривання вагітності, національне законодавство.

Annotation. The problem of correlation of national legislation of Ukraine on human rights, including the child's right to life, was researched in this work. The legal question of protection the child's right to life in the prenatal stage of development is raised. Emphasis on the primacy of the right to life over the reproduction rights of human is proclaimed.

The necessity of bringing the national legislation in line with the international human rights standards is determined.

Key words: right to life, human rights, child, children's rights, abortion, national legislation.

Численні політичні та соціально-економічні проблеми в Україні призвели до сучасної демографічної кризи, результатом якої стало катастрофічне зменшення кількості населення внаслідок зростання смертності та зниження рівня народжуваності. Вона спричинена багатьма взаємозалежними факторами, такими як воєнні дії, міграція, низький рівень життя населення, поширення хвороб, безпліддя тощо. Масштаб її наслідків ставить питання захисту людського життя на рівень стратегічних завдань держави. У цьому контексті найгостріше піднімається питання захисту життя дітей.

Найбільшою загрозою життю дитини та порушенням її невід'ємного природного права на життя є легалізація державою штучного переривання вагітності. З часу перебування України як союзної республіки у складі СРСР на її територію поширювалася дія Наказу Президії Верховної Ради СРСР «Про скасування заборони абортів» (1955 р.). У результаті впровадження такої радянської політики «по поощренню материнства и охране детства» людські втрати за кількістю перерваних життів ненароджених дітей за статистичними даними перевищили число жертв голодомору на Україні. І сьогодні за кількістю абортів Україна стала європейським «лідером». Та попри такі показники охорону дитинства в Україні визначено стратегічним загальнонаціональним пріоритетом.

Національно-правове регулювання прав дитини має розглядатися виключно у контексті міжнародного права прав людини, зокрема – фундаментального права кожного людини на життя, тому легалізація абортів не є сферою виключно внутрішньодержавної компетенції. Окрім того, міжнародно-правове визначення поняття «дитини» є набагато

ширше, ніж його національне галузеве розуміння (в розрізі цивільного, сімейного, кримінального права, тощо).

Тому, піднімається важлива проблема реалізації та захисту права ще не народженої дитини (на пренатальній стадії її розвитку) на життя.

На жаль, деякі дослідження, ґрунтуючись на виключно позитивістському підході до праворозуміння та беручи за основу недосконалий аналіз норм як природного, так і самого позитивного права, призводять до хибних висновків. Зокрема, обґрунтовується позиція, що «штучне переривання вагітності не порушує права на життя, оскільки норми про право на життя не мають на меті захист ненародженого. Таким чином, здійснення абортів не може порушувати права людини на життя». Результати таких досліджень ґрунтуються на твердженні, що право на життя є «природжене право, що виникає з моменту народження людини» [1].

На противагу такій науковій течії виникає новий міжгалузевий напрямок наукових досліджень, що пов'язаний із міжнародним визнанням та регулюванням прав людини (зокрема, і права людини на життя), який формується у нову галузь правових знань – біоетику (або біоетичне право, чи право біоетики), вітчизняними представниками якої стають сучасні науковці Р. Гревцова, М. Медведєва, О. Кашинцева та інші.

Відповідно до погляду на права людини з точки зору біоетики виникає ряд досліджень присвячених визначенню правового статусу людського ембріону, які надають науково обґрунтовані аргументи на користь твердження, що людський ембріон є людиною (людською особистістю) вже з моменту зачаття [2].

У наш час аборт є геноцидом дітей ХХІ ст., що неприпустимо згідно з міжнародними, етичними, релігійними нормами та принципами. Це також суперечить проголошеній національній стратегії зі збереження генофонду народу України та запобіганню демографічній кризі.

А тому, керуючись нормою ст. 27 Конституції України, що визначає право кожної людини захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань, наголошується на важливості проведеного дослідження [3].

Державна політика з легалізації абортів є злочином державного масштабу – набагато серйознішим, ніж державний злочин, оскільки є злочином держави направленим проти власного народу. Результатом такої антигуманної та аморальної політики є зростання числа материнської смертності, безплідності жінок, фізичних та психічних порушень всіх причетних до цього осіб (членів сім'ї, медиків та ін.), збільшення кількості розлучень, а також споживацького відношення до дитини на пренатальній стадії її розвитку. Зокрема, дитина стає предметом договору по наданні послуг сурогатного материнства, а також розглядається як власність вагітної жінки (подібно до її органів), що зводить регулювання відношень матері-дитини до рівня речового права, та виникнення «права» розпоряджатися життям дитини як власним тілом. Тобто, права ще не народженої дитини переносяться у площину цивільних прав жінки.

Декларація прав дитини, прийнята Резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (1959 р.), в 3 частині преамбули проголошує, що «дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження». Крім того, у 4 принципі зазначеної Декларації вказується на те, що дитині «повинно належати право на здорове зростання та розвиток... включаючи допологовий та післяпологовий догляд» [4].

Тому, питання співвідношення репродуктивних прав жінки (так званого «права» жінки на відмову від народження шляхом штучного переривання вагітності) та права дитини на життя переростає у юридичну колізію, оскільки жодним міжнародним документом не визначено права на аборт, на противагу невід'ємному праву на життя кожної людини незалежно від стадії її розвитку. Отже, наголошується на рівності права на життя як жінки-матері, так і її ненародженої дитини. Як наслідок цього, можливість штучного переривання вагітності не може у порядку її національно-правового закріплення

перетворитися в «право» на аборт, як одне з прав людини, оскільки воно суперечить самій сутності людини як не лише біологічної істоти, але й неповторної особистості, та є не сумісним із реалізацією нею права на життя.

Переривання вагітності не може бути вирішенням проблеми «небажаної» вагітності, першопричиною якої часто стає невпорядковане статеве життя. Таке «право» деморалізує та нівелює цінності людського суспільства, серед яких життя є найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України) [3].

Національне законодавство України визначає право на життя як особисте немайнове право, що належить кожній людині «від народження або за законом» (ч. 1 ст. 269 Цивільного Кодексу України) (далі – ЦК України) [5]. Водночас право на життя визначається ст. 281 ЦК України, де п. 6 закріплюється положення, що «штучне переривання вагітності, якщо воно не перевищує дванадцяти тижнів, може здійснюватися за бажанням жінки», зміст якого протирічить самій назві статті – «Право на життя» [5]. *Дублює це положення і норма по «охороні здоров'я»: «Операція штучного переривання вагітності (аборт) може бути проведена за бажанням жінки у закладах охорони здоров'я при вагітності строком не більше 12 тижнів» (ч. 1 ст. 50 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я») [6].*

В результаті аналізу змісту вищезазначеного чинного законодавства України право дитини на життя ставиться у залежність від «бажання жінки». А значить дитину на цій стадії пренатального розвитку взагалі не вважають людиною. Хоча те, що дитина до її народження ще не визнана державою як фізична особа не означає, що вона не є людиною, оскільки кожна біологічна істота народжує собі подібних. Так само і те, що дитина не визнана фізичною особою, це не позбавляє її права на життя, гарантоване кожній людині основоположними міжнародними документами. Однак, неприпустимо приймати такі національні закони, які позбавляють людину, на якій би стадії свого розвитку вона не перебувала, невід'ємного права на життя, принижуючи людську гідність до рівня об'єкта (предмета) правовідносин, керуючись принципом «дозволено все, що не заборонено законом». До того ж неприпустимо фактичне скасування чи звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод людини і громадянина (ч. 3 ст. 22 Конституції України) [3].

Зауважимо, що п. 2 ч. 1 ст. 281 ЦК України визначає: «Фізична особа не може бути позбавлена життя» [5]. З цього випливає, що цінність життя дитини, яка ще не народилася, нівелюється щодо життя фізичної особи, яке захищається державою, в тому числі й через скасування смертної кари як найвищої міри покарання за найтяжчі злочини. На жаль, держави світу, одночасно зберігаючи та захищаючи життя злочинця, з легкістю легалізують вбивства власних дітей – майбутнього держави. Це найкривавіша свідомо мовчазна війна у світі з найбільшою кількістю насильницьких (дитячих) смертей.

Водночас, аборт, що є дітовбивством у своїй суті (кінцевій меті цієї операції, її бажаним наслідком), як процес є тортурами стосовно ще не народженої дитини. Тому його можна назвати «тортурами над живою людською істотою» [7]. До того ж, застосування тортур з метою доведення її до смерті, або ж кваліфікованою смертною карою невинних дітей.

Так, фахова медична комісія, яка готує відповідний висновок для проведення операції штучного переривання вагітності, безумовно, проінформована в силу своєї медичної кваліфікації про те, що за результатами проведення численних наукових медичних досліджень (в тому числі, за допомогою сучасних ультразвукових досліджень та внутрішньоутробних оптичних зйомок) вченими встановлено, що абортована дитина, під час операції зі штучного переривання вагітності зазнає таких самих фізичних страждань, як і застосування тортур до дорослої людини, що призводять її неминучу смерть. З огляду на це операцію по перериванню «небажаної» вагітності співставна поняттю смертної кари через тортури невинної людини.

Загальна декларація прав людини (1948 р.) проголошує: «Кожна людина має право на життя...» (ст. 3), «Ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського,

або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання.» (ст. 5) [8]. А відповідно до «Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання» (1984 р.), держави-учасниці, які підписалися під цим міжнародно-правовим документом, увели її норми як частину національного законодавства (ст. 9 Конституції України, ст. 15 Закону України «Про міжнародні договори»), мають припинити легалізацію абортів [9]. Однак, проголошені принципи першочергової турботи про дітей, пріоритетності прав дитини часто залишаються декларативними заявами, які не знаходять підтвердження у нормативно-правових актах та діях національних парламентів і урядів.

Згідно з новими змінами у законодавство, що регулює питання штучного переривання вагітності, втратив чинність Наказ Міністерства охорони здоров'я (далі – МОЗ) України від 20.07.2006 р. № 508 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення операції штучного переривання вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення», який був замінений новим Наказом МОЗ України від 24.05.2013 р. № 423 «Про затвердження Порядку надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення», яким вводиться у законодавчий обіг новий термін «небажана вагітність», що вже саме по собі містить дискримінаційну ознаку щодо людини, яка вже існує. А також заміна (точніше висловитися – підміна) поняття «операція штучного переривання вагітності» на «операція (процедура) штучного переривання небажаної вагітності» (п. 1.3.) [10]. Отже, МОЗ України прирівнює аборт до «надання комплексної медичної допомоги», зводячи його до рівня процедури, метою якої є свідоме фізичне знищення живого людського («небажаного») організму.

Водночас, про наслідки (можливий ризик ускладнень) такої «процедури» прямо вказано у тексті «Інформованої добровільної згоди вагітної жінки на проведення операції (процедури) штучного переривання небажаної вагітності», затвердженої вищевказаним новим наказом, який підписує сама жінка, серед яких: неповний аборт, кровотеча, інфекційні ускладнення, безпліддя та інші [10]. Також зазначене у п. 2. ст. 134 Кримінального кодексу України (далі – КК України) формулювання, що «незаконне проведення абортів, якщо воно спричинило тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої...» є прямим свідченням про те, що таке оперативне втручання може прямо призвести до вищезазначених наслідків.

У Законі України «Про лікарські засоби» ст. 2 «Визначення термінів» під лікарським засобом розуміється «будь-яка речовина або комбінація речовин..., яка може бути призначена для запобігання вагітності...» [11]. Однак, вагітність – це не хвороба, яка потребує застосування лікарських засобів. А запобігання вагітності – це, по суті, її штучне переривання, яке призводить до смерті зачатої та ще не народженої дитини. Тому, засоби, що призводять до смерті зачатої та ще не народженої дитини, є абортивними. Але, абортивні засоби не можуть бути лікарськими засобами, оскільки не мають на меті вилікувати хворобу чи підтримати у нормі фізіологічні функції людського організму. Навпаки, їх метою є прискорення загибелі (спричинення смерті) ще не народженої дитини в утробі матері, що є показником їх ефективності. Отже, необхідно ввести відповідні зміни і у саме визначення лікарських засобів. До того ж, потрібно прирівняти до абортів використання усіх медичних засобів, які призводять до смерті зачатої, але ще не народженої дитини, а також визначити відповідальність за їх розповсюдження.

Хоча про кримінальну сторону абортів мають говорити найперше не юристи, а медики, які в силу своїх професійних знань, є абсолютно поінформованими про початок людського життя з моменту зачаття. А тому, всі їхні дії, що спрямовані на пошук шляхів вирішення проблеми «небажаної» вагітності (шляхом реалізації «права» позбутися «небажаної» дитини) є суцільною криміналізацією медицини.

Аборт вже по своїй суті є кримінальним діянням (вбивством), незалежно від його офіційної легалізації державою, чи від його проведення у медичному закладі чи поза його

межами, оскільки позбавляє життя ненароджену дитину на пренатальній стадії її розвитку. А тому, вчинення підпільних абортів можна розглядати як обтяжуючу обставину цього злочину. Але кримінальна відповідальність за його проведення передбачається лише у випадках, чітко окреслених чинним законодавством України про штучне переривання вагітності. Зокрема, це незаконне проведення абортів особою, яка не має спеціальної медичної освіти (ст. 134 КК України) [12].

Водночас, вбивство жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності (п. 2. ч. 2. ст. 115 КК України) є обставиною, яка обтяжує покарання (п. 7 ст. 67 КК України) [12]. Отже, законодавець передбачив кримінальну відповідальність для убивці незалежно від строку вагітності жінки, а тому можемо стверджувати, що такий злочин є посяганням на життя кількох осіб: матері та її дитини (дітей).

Вчинення злочину щодо особи, яка перебуває у безпорадному стані є також обтяжуючою обставиною, за якою передбачається кримінальна відповідальність (згідно з п.6 ч.1 ст.67 КК України) [12]. Натомість, безпорадність стану дитини, у зв'язку з періодом її розвитку, у якому вона залежить від волі інших осіб та їх рішень (матері, лікарів), на жаль, не береться законодавцем до уваги відповідно до національного законодавства.

В українському парламенті неодноразово виносилися на обговорення законопроекти, які передбачали необхідність захисту життя людини від моменту її зачаття, в тому числі шляхом посилення кримінальної відповідальності за вчинення штучного переривання вагітності. При чому наявність медичної освіти у даному випадку була показником прямого умислу особи, яка його вчинила.

Перший законопроект № 10170 (за законодавчої ініціативи А. Шкіля) 2012 р. передбачав повну заборону абортів спираючись на наукові обґрунтування. Зокрема, пропонувалися зміни до ч. 6 ст. 281 ЦК України, до ст. 50 Закону України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я» та до ч. 1 ст. 134 КК України. Однак, вищезазначений законопроект після його розгляду на засіданні комітету Верховної Ради України був відхилений, аргументуючи свою відмову висновками законодавчої експертизи: «...Міністерство охорони здоров'я України вважає, що заборона абортів є відкритим порушенням прав людини, принципів соціальної справедливості, дискримінацією жінок та позбавлення їх права на репродуктивний вибір та планування сім'ї, які несуть загрозу їхньому здоров'ю та благополуччю».

Наступним законопроектом № 2646-1 (Р. Зелика, О. Сича, Р. Марцінків) 2013 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо заборони штучного переривання вагітності (абортів))», було запропоновано законодавчо заборонити штучне переривання вагітності зі встановленням кримінальної відповідальності за його проведення, а також за публічну пропаганду та заклики до абортів. Проте після експертизи законопроекту було зазначено, що пропозиція щодо заборони абортів призведе до їх криміналізації та негативно вплине на репродуктивне здоров'я та материнську смертність. Також під час виступів експерти наголошували на необхідності профілактики абортів та вирішення низки супутніх факторів, що спонукають жінку, яка опинилася у складних економічних умовах, зважитися на цей крок.

Однак, як показує досвід країн з високо розвинутою економікою (напр., США, Великобританія), соціальний добробут країни, родини та жінки не є визначальним фактором на користь збереження життя майбутньої дитини. У цих країнах «право» вільного вибору жінки ставиться на противагу праву на життя її дитини. Часто аборти найбільше поширені серед жінок репродуктивного віку, які перебувають у шлюбі та мають дітей. Тому коріння питання репродуктивної свободи слід шукати у площині суспільної моралі та людяності.

Такі від'ємні демографічні показники є невтішним економічним прогнозом для України тому, що з позиції зміни людських трудових ресурсів щороку зменшується наповнення Пенсійного фонду країни для реалізації державної програми пенсійного

забезпечення громадян. Хоча для порівняння показників витрат з впровадження нової державної політики по збереженню життя ненароджених дітей не передбачається додаткового фінансового навантаження на державні бюджети, у порівнянні з тими витратами, які йдуть на безоплатне проведення операцій зі штучного переривання вагітності.

Наразі питання внесення змін до чинного національного законодавства України в контексті проблеми штучного переривання вагітності залишається відкритим. Оскільки детальний аналіз змісту його норм виявив значні та численні порушення міжнародних нормативно-правових актів.

Захист життя дитини протягом усього періоду її внутрішньоутробного розвитку продовжує бути актуальною темою, адже право на життя кожної людини, з цивілізаційного погляду, є фундаментальним правом для усього людства.

Список використаних джерел

1. Мірошниченко О.А. Право людини на життя (теорія та практика міжнародного співробітництва): дис... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Мірошниченко О.А.; Харків, 2004. – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/5540>
2. Медведева М.О. Міжнародне право та біотехнології: [монографія] / М. Медведева. – К., 2006. – 256 с.
3. Конституція України. – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Declaration of the Rights of the Child. – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <https://www.unicef.org/malaysia/1959-Declaration-of-the-Rights-of-the-Child.pdf>
5. Цивільний Кодекс України. – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
6. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
7. Оніщенко Н., Львова О., Сунегін С. Юридичні проблеми сучасності. Шанси на захист. – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: http://kyiv-vestnik.com.ua/public_s6553.html
8. Universal Declaration of Human Rights. – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf
9. Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx>
10. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення» від 24.05.2013 р. № 423. – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1095-13>
11. Закон України «Про лікарські засоби». – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80>
12. Кримінальний кодекс України. – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ МОРАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ У РЕЖИМІ ONLINE

Перетятко Г.

(Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна)

Анотація. Рассмотрены некоторые морально-правовые аспекты обеспечения информационного пространства, безопасного для детей. В частности, проанализированы основные нормативные положения, устанавливающие правовые основы защиты общества от распространения продукции, которая негативно влияет на общественную мораль, и ограничения оборота продукции, которая негативно влияет на моральное здоровье детей.

Также рассмотрены основные нормативно-правовые аспекты обеспечения информационной безопасности в Украине, учитывая нравственные ценности общества, а также выделены основные направления совершенствования существующего механизма обеспечения такой безопасности.

Уделено внимание вопросу дифференциации содержания требований морали в социально-неоднородном обществе.